

Mine opplevelser den 20. april 1944 og reisen til og fra Hemsedal våren og sommeren 1944.

Ett kraftig lysglimt, så skarpt og kraftig at vi alle uvilkarlig snudde ansiktene mot vinduene og så – plutselig kom ett øredøvende smell og en kraftig rystelse som brått fikk oss alle til å komme med ett utrop. Så brøt bråket løs blant alle elevene. Rop og hyl hørtes både fra elevene i klasserommet og de elevene som stormet ut på gangen. Jeg satt litt tafatt igjen fordi jeg merket at jeg hadde fått ett kutt i hodet som jeg blødde fra, men plutselig hoppet jeg opp på pultlokket og stormet mot døren. Der stor læreren vår, Jon Kvinge, og ba alle oss som gikk i 4 gb om å være rolige og å gå ned i tilfluktsrommet. Ute i gangen, som var full av skrikende og gråtende elever, sto vi tett som sild i tønne, før vi fikk fart på oss og kom oss ned i tilfluktsrommet.

Heldigvis traff jeg min søster etter en stund og litt etter litt ble elevene roet ned. Ingen visste hva som hadde skjedd og denne uvissheten var sikkert for mange like skremmende som den eksplosjonen vi nettop hadde opplevd.

I kjelleren satt vi en lang stund og ryktene svirret og alle gjettet på hva dette kunne være for en katastrofe,- for en katastrofe var det. Vi tenkte vell de fleste av oss at det kunne være en bombe som hadde falt ned i nærheten av skolen.

Etter en stund som føltes som en evighet, fikk vi beskjed fra overlæreren at vi kunne gå hjem for det ville ikke komme flere eksplosjoner.

Min søster og jeg tilhørte egentlig Rothaugen skole, men da tyskerne hadde okkupert denne skolen, gikk vi alternativt på Sandviken skole eller Krohnengen skole ettersom det var plass til klassene våre.

Denne dagen gikk vi på Sandviken skole, så etter at overlæreren hadde bedt oss om å gå hjem, fortet vi oss ut skoleporten mot Sandvikskirken og småløp oppover Leitet eller Ladegårdsterrassen mot Rothaugskomplekset. Der så vi det velte brunsvart røyk opp over baksiden av Rothaugen,- vi var sikker på at det brente akkurat der vi bodde for retningen på røyken kunne passe med det.

Vi gråt og løp det vi kunne oppover bakken. Da kom det en dame på vei nedover og vi forklarte hvor vi bodde og at det brendte hjemme hos oss. Hun beroliget oss og sa at det ikke var brann på Rothaugen og at det ikke var noe farlig!

Vell opp på Rothaugen så vi inn gjennom porten og rett på leiligheten vi bodde i at der var heldigvis ikke noe brann. Dette var en lettelse og vi stormet inn plassen og opp i tredje etasje hvor vi bodde og der satt moren vår helt uten en skramme. Hun satt i en lenestol ved vinduet og alle rutene i vinduet der hun satt var hele, men alle de andre rutene var knust.

Leiligheten så ikke ut. Det fløt med knuste glassbiter og skapdørene og bakdøren var slått inn og lå oppe i sengene våre.

Vi satt ned en kort stund og lurte på hva vi skulle gjøre og så fant vi ut at vi måtte vekk fra Rothaugen. Vi hadde med oss det vi gikk og stod i og gikk oppover i Høyden nærmest på måfå. Da vi gikk oppover i høyden passerte mange lastebiler med skadete folk oppe på lasteplanet. De fleste var dekket med blodigt sengetøy. Dette var ett skremmende syn som har fulgt meg i mange år. Oppe i Øvre Sandviksvei gikk vi forbi en frukt og grønnsakbutikk og ut fra den kom det springende en mann og han ropte til oss at vi bare kunne gå inn å forsyne oss for eieren var vekke så her var det fritt fram. (Jeg håper at hukommelsen min er rett når jeg forteller at vi ikke forsynte oss av godene).

Vi gikk ned gjennom Formannsvei og kom ned til noen min mor og far kjente – kanskje var det et Sudmanskebarnehjem? – og der fikk vi suppe. Etter en stund fortsatte vi og vi endte til slutt ute i Helleveien hvor noen kjente av mor og far bodde. Der bodde vi i ca. 14 dager. De hadde piano og der fikk vi høre Kjempeviseslotten bli spilt mange ganger. At vi egentlig fikk høre spilt ett nokså spesielt norsk musikkstykke og musikkhistorie visste vi ikke den gangen.

Etter dette oppholdet hos snille mennesker i Helleveien reiste vi hjem til Rothaugen hvor ”reparasjonene” var i gang. Bla. hadde Rothaugen skole ett lager av plansjer for planter og dyr på utsiden av komplekset hvor skomaker Bjørndal seinere fikk skomakerverksted. Disse plansjene ble brukt til å spikres opp der det var knuste ruter så Rothaugen sto jo ikke frem som noen skjønnhet akkurat, men leilighetene ble jo noenlunde tett.

Så fikk vi tilbud om at de skoleelevene som ønsket det kunne få reise vekk til forskjellige familier rundt om i landet.

Min søster og jeg fikk reise til Hemsedal med flere andre barn fra bl.a. Ladegårdsgaten, Hans Haugesgate, Reipslagergaten og andre gater rundt omkring oss.

Togreisen minnes jeg som en tur som ingen ende ville ta. Det var mange og lange stopp og mye venting på stasjonene. Heldigvis traff jeg en kamerat fra gaten – Åge Andersen – og vi hang sammen som erteris på turen.

På Voss gjorde toget også ett stopp. Plutselig sier Åge: ”Din far kommer også om bord”. Og ganske riktig. Far som hadde gått i dekning p.g.a. deltagelse i illegalt arbeid sto plutselig i vognen for å hilse på min søster og meg. Det ble jo ett rart møte. Så helt overraskende og uventet for oss. Men vi fikk nå hilst på hverandre og vi fikk noen formanende ord med oss på turen. Så plutselig var han vekk og toget fortsatte sin møysommelige tur til våre bestemmelsessteder.

På Gol skilte vi lag med Åge, han skulle til en familie i nærheten mens vi andre fortsatte opp igjennom dalen til Hemsedal. Der var det samling på Samvirkelaget hvor Else Marie Hernes kom til familien Sømtebråten som var styrer på Samvirkelaget. Min søster ble plassert like i nærheten og sjøl kom jeg til en familie som bodde like ved og het Stillingen. En gutt fra Hans Haugesgate, som het Per Frantsen, kom litt lenger opp i dalen til ett sted som het Tuv.

Etter adskillelsen fra min søster var jeg ikke så høy i hatten men jeg ble meget godt mottatt av familien Stillingen som altså bodde bare ett steinkast over elven fra Samvirkelaget.

Først skulle jo gutten vaskes av seg byskitten og stående i en vaskestamp så jeg rett inn i ett tomt lampepunkt på komfyrens bakside. Nysgjerrig som jeg var stakk jeg fingeren inni hullet og fikk meg en kraftig ”karamell”. Det ble med sjokket, men hendelsen sitter godt i den dag i dag. Etter skrubb og vask fikk jeg mat, men appetitten var ikke helt på topp etter en strabasios tur og nok sikkert også ett akutt anfall av hjemlengsel. Så mine pleieforeldre satt å så på meg når maten vokste i munnen på meg da jeg iherdig prøvde å tygge meg igjennom mitt første måltid som en ensom liten flyktning i eget land.

Men, etter litt ”innkjøring” jenket det hele seg til og som gutt var jo egentlig Hemsedal ett herlig paradis med to elver som rente like ved og en mase flotte steder å besøke. Jeg fikk besøke fru Stillingen sin familie på Flaget og så fikk jeg være hjelpegutt på stølen til en storgård på Torset. Ett herlig liv med masse kyr som skulle slippes ut om morgenen og inn om kvelden og stelles og fores.

Det ble en herlig opplevelse å tenke på andre ting enn krig som hadde stått så nærmt for oss hjemme i Bergen. Den uro jeg alltid hadde følt hjemme som en vondt murrende tanke var for det meste helt borte.

Men jeg tror det helst var blant oss gutter som det føltes mest godt å være i Hemsedal og borte fra hjemmet. For enkelte av jentene fortonte oppholdet seg litt annerledes. For hadde vi guttene vår frihet til å ferdes høyt og lavt alle steder og ikke minst opp og ned langs Hemsilen å fiske så hadde jentene sine huslige plikter med barnepass, husstell og oppvask. Dette måtte jo gå gale og en dag hadde en god del av jentene ”lånt” tilstrekkelig med sykler for nå ville de hjem til Bergen igjen og la på vei på sykler til Gol og jernbanen. De ble jo stoppet og det hele roet seg ned og freden senket seg igjen over bygden.

Sommerne har det med seg at de går altfor fort og slik gikk det også med sommeren 1944 i Hemsedal. Hjemover bar det og når sant skal sies så var det jo deilig å se igjen mor og Rothaugskomplekset,- godt preget av krigens uroligheter og påkjenninger begge to.

Så var vi plutselig tilbake på Sandviken skole og opp i femteklasse og undervisning på nytt med vår kjære klasseforstander Jon Kvinge.

Det gikk greit,- en stund. Så smalt det igjen. Denne gangen var det Holen skole som ble lagt i grus. Min mor og min søster og jeg fant ut at vi ville reise vekk igjen,- alle sammen, og hva var da mer naturlig at vi reiste til Hemsedal igjen. Og så tenkt å gjort.

Men den reisen er en annen historie.

Dette er mine opplevelser den 20. april 1944 og reisen til Hemsedal slik jeg husker det.

Tostein Jørgensen

Dette bildet er tatt av meg våren 1944 og skulle hentes 20. april 1944 (Foto: ukjent. I privat eie).